

Romantyzm

Program wykładu kursowego

Przygotowanie do egzaminu

Podręczniki, syntezy

Romantik-Hadbuch,
herausgegeben von Helmut Schanze, Stuttgart, Alfred Kröner Verlag 1994

Précis de littérature française du XIXe siècle,
sous la direction de Madeleine Ambière, Paris, P.U.F. 1990

Alain Vaillant, Jean-Pierre Bertrand, Philippe Régnier,
Histoire de la littérature française du XIXe siècle,
Paris, Éditions Nathan 1998

Istorija romantizma w rusckoj litieraturie, praca zb., Moskwa 1979

Jurij Mann, Dinamika ruskogo romantizma, Moskwa 1995

Alina Witkowska, Literatura romantyzmu,
Warszawa 2003 (wyd. 4)

Alina Witkowska, Ryszard Przybylski,
Romantyzm,
Warszawa 1997

Romantyzm, praca zbiorowa,
Historia Literatury Polskiej w dziesięciu tomach, t. IV, vol. 1-2,
Kraków-Bochnia-Warszawa 2003, 2006, 2007

Literatura Europy. Historia literatury europejskiej, pod red. Annick
Benoit-Dusausay i Guy Fontaine'a, Gdańsk 2009

Tradycje polonistyczne UJ

1776 projekt katedry języka polskiego

1782 powołanie katedry literatury (pierwszej w krajach słowiańskich)

1815-1847 kształtowanie się studium języka i literatury narodowej

Michał WISZNIEWSKI

Kandydatura Adama MICKIEWICZA i in. 1848-1849

Franciszek Wężyk, Wincenty Pol, Lucjan Siemieński, Józef Ignacy Kraszewski

Karol MECHERZYŃSKI od r. 1849, profesura od r. 1855

Stanisław TARNOWSKI (1871-1909)

Józef Tretiak

Stanisław Windakiewicz

Ignacy CHRZANOWSKI (1910-1931)

Marian Szyjkowski

Józef Ujejski

Druga Katedra polonistyczna:

Józef KALLENBACH (1920-1929)

Czasy Stanisława PIGONIA (od r. 1931)

1937 Seminarium Literatury UJ przy Gołębiej 20

1939 stan personalny polonistyki

I. Chrzanowski i S. Windakiewicz – profesorowie honorowi

S. Pigoń i Stefan KOŁACZKOWSKI (1933-1939) – prof. czynni

Doc. Ludwik Kamykowski

Asystenci: Kazimierz Wyka, Józef Spytkowski

6 XI 1939 Sonderaktion Krakau

20 I 1945 początki odbudowy polonistyki na UJ

Powojenna Katedra zbiorowa:

S. PIGOŃ (do r. 1960), Stanisław ŁEMPICKI (1946-47), Juliusz
KLEINER (1948-1957), Kazimierz WYKA (prof. 1948-1975),
Maria DŁUSKA (1950-1975)

Franciszek Bielak, Juliusz Kijas
Marian Tatara, Waclaw Woźnowski

1973 Instytut Filologii Polskiej
Wydział Polonistyki UJ

Romantyzm a dziedzictwo myśli Oświecenia

- Anthony Ashley Cooper earl of SHAFTESBURY
1671-1713
- Johann Joachim WINCKELMANN 1717-1768
- David HUME 1711-1776
- Giambattista VICO 1668-1744
- Johann Georg HAMANN 1730-1788
- Jean-Jacques ROUSSEAU 1712-1778

- STURM und DRANGPERIODE
- Johann Gottfried HERDER 1744-1803

- Edmund BURKE 1729-1797
- Immanuel KANT 1724-1804
- Friedrich SCHILLER 1759-1805

Czym był romantyzm

■ ARTHUR LOVEJOY

- dywersytaryzm
- (*diversitarianism*)

■ Wielość romantyzmów:

- naturalistyczny-antynaturalistyczny
-
- natura – sztuka
- czysta natura – świadoma sztuka
- prymitywizm – projekcja „Ja”
- naiwność – ironia
-
- ludowość – ironizm
- *Dziady wileńskie – Balladyna, Beniowski*

RENÉ WELLEK

- unitaryzm
- (*unitarianism*)

Jedność romantyzmu

- to samo pojmowanie
- + poezji i wyobraźni poetyckiej
- + przyrody
- + ten sam styl poetycki

wyznaczniki (kryteria) prądu:

- + żyjąca natura
- + wyobraźnia
- + symbol i mit

mechanicyzm -organicyzm

- Mechanicyzm – teoria, według której prawa mechaniki bądź aksjomaty geometrii i zasady dynamiki wystarczają do wyjaśnienia danej dziedzin faktów (fizycznych, biologicznych, psychicznych) lub całej rzeczywistości. Tworzywem świata – materia zorganizowana według praw mechaniki Newtona.
- Mechanicyzm głosi m.in., że * zjawiska świata fizycznego tłumaczą się poprzez ruch lokalny konstytutywnych składników materii; * wystarczającym wytłumaczeniem zjawisk są przyczyny sprawcze; * właściwości fizykochemiczne materii stanowią wystarczające wytłumaczenie zjawisk życia.
- (zob. M.Heller, J.Życiński, *Wszechświat – maszyna czy myśl*, Kraków 1988).
- Organicyzm wywodzi swą podstawową metaforę ze świata przyrody ożywionej.
- Cechy organizmu: (1) stawanie się, proces rozwoju; (2) jego części mogą być ujmowane jedynie we wzajemnych związkach; (3) życie; (4) niedoskonałość; (5) innowacja i różnorodność.
- Podstawowe wartości w światopoglądzie organicystycznym: zmienność, niedoskonałość, rozwój, różnorodność, twórcza wyobraźnia i podświadomość
- (zob. Morse Peckham, *O koncepcję romantyzmu*, „Pamiętnik Literacki” LXIX, 1978, zesz. 1).

Romantyzm – jedność w różnorodności

Kryteria jedności, wyznaczniki prądu romantycznego

- **Universum** – ogół wszechrzeczy: nie statyczna, zamknięta całość, lecz otwarta, dynamiczna, wewnętrznie zróżnicowana jedność bytów duchowych, fizycznych i mentalnych;
- **Jaźń** – zerwanie z oświeceniową koncepcją umysłu biernie przyjmującego bodźce zewnętrzne, rozbitego na oddzielne funkcje (intelekt, uczucia, pamięć, wyobraźnia, wola). Jaźń – umysł zintegrowany, twórczy i aktywny wobec rzeczywistości; centrum konkretnej egzystencji i ośrodek więzi jednostki ze światem; połączenie poznania i kreacji, postrzegania zewnętrznego i wglądu wewnętrznego (introspekcji).
- **Forma otwarta** – nie styl, bo romantycy uprawiają wolną grę form wypowiedzi i odmian piękna. Forma otwarta przejawia się poprzez: * sfragmentaryzowaną, luźną kompozycję; * polimorfizm formy językowej; * łączenie (synkretyzm) rozmaitych założeń rodzajowo-gatunkowych ; * konfrontację różnych kategorii estetycznych i syntezę sztuk (właściwie: correspondance des arts); * otwartość semantyczną.
- Platońska koncepcja komunikacji symbolicznej.

Inne dziedziny kultury symbolicznej

- **Filozofia romantyzmu** (koncepcja Haralda Höffdinga)
 - Okres romantyczny w historii filozofii: I połowa XIX wieku.
 - Romantyzm – (1) filozofia spekulatywna, (2) dążąca do „wykazania jedności wszechrzeczy”, (3) do uchwycenia „zasady kierowniczej”, która pozwoliłaby przewyciężyć „istniejące odosobnienie nauki, religii i sztuki” (4) „i znieść wszystkie rozdźwięki duchowe” [tzn. przede wszystkim: rozbitcie umysłu (jaźni)]
 - Dążenie do wiedzy totalnej i niepodzielnej świadomości wyraża się także w samym dyskursie filozoficznym epoki (połączenie języków literatury, nauki, komunikacji sakralnej).
 - Główni przedstawiciele: Franz Baader (1765-1841); Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling (1775-1854); Maine de Biran (1766-1824); Søren Kierkegaard (1813-1855); August Cieszkowski (1814-1894); Ralph Waldo Emerson (1803-1882). Wybitną rolę odegrali w filozofii pisarze i krytycy, np. Mme de Staël, Friedrich Schlegel, Samuel Taylor Coleridge: u nas: Mickiewicz, Mochnecki, Rzewuski, Krasiński, Słowacki, Kraszewski, Norwid, Gustaw Ehrenberg, Eleonora Ziemięcka
 -

Estetyka, muzyka

- **Piękno romantyczne** „jest pięknem silnego uczucia i entuzjazmu, pięknem wyobraźni, pięknem poetyczności, liryzmu, pięknem duchowym, amorficznym, niepoddającym się formie ani regułom, pięknem dziwności, nieograniczoności, głębi, tajemniczości, symbolu, wielorakości, pięknem ułudy, dalekości, malowniczości, także pięknem siły, konfliktu, cierpienia, pięknem silnego uderzenia
- (...) można powiedzieć, że gdy w klasycyzmie najważniejszą kategorią wartości jest piękno, to w romantyzmie – nie piękno, lecz wielkość, głębia, wzniosłość, górność, polot” (W. Tatarkiewicz, *Dzieje sześciu pojęć*, rozdz. V 11).
- **Muzyka** – płynna linia melodyczna; rozluźnienie tonacji; kontrast, improwizacyjność, wariacyjność; nowe brzmienie orkiestry; muzyka programowa, związki muzyki ze słowem i operowa synteza sztuk. Gatunki muzyczne: ewolucja symfonii, narodziny poematu symfonicznego, nobilitacja pieśni, pieśń bez słów; gatunki taneczne (polonez, walc) i ludowe (mazurek) oraz literackopochodne (ballada); opera i muzyka narodowa. Kolosy muzyczne i mikroformy (np. preludium, kaprys, nokturn).
- Wielcy kompozytorzy: Franz Schubert, Niccolò Paganini, Karl Maria Weber, Vincenzo Bellini, Hector Berlioz, Fryderyk Chopin, Robert Schumann, Ferenc Liszt, Felix Mendelssohn, Giuseppe Verdi, Richard Wagner, S. Moniuszko, Bedřich Smetana, Michaił Glinka. Długi romantyzm (Brahms, Franck, Grieg, Dvořak, Czajkowski i in.)

malarstwo

- Autonomia sztuki – „niezależność działania artysty, kierowanie się wewnętrznymi prawami sztuki, nie zaś naciskiem tradycji i rzeczywistości” (G.Królikiewicz)
- Zasada silnego wyrazu i silnego oddziaływania, irracjonalny sensualizm
- Dynamika form, linii, kolorów
- Pierwszeństwo plamy barwnej nad rysunkiem, konturem
- Wyrazista indywidualna faktura
- Modyfikacje ustalonych ujęć ikonograficznych
- Poetyckość, wizyjność, związki z konkretnymi dziełami literackimi (niekiedy ilustracyjność), narracyjność przedstawienia malarskiego
- Wielcy malarze: William Turner, John Constable, Caspar David Friedrich, Théodore Géricault, Eugène Delacroix, Piotr Michałowski,

- Cechy ogólne sztuki romantycznej: kracjonizm, indywidualizm, dynamizm, polimorfizm, poetyckość, synteza sztuk. Szczególne znaczenie miał romantyzm dla poezji, muzyki i malarstwa, mniejsze – dla rzeźby i architektury. Forma otwarta i krąg tematów łączy wszystkie dziedziny sztuki.

William Turner - Deszcz, para, szybkość

Piotr Michałowski – Bitwa pod Somosierrą

Fryderyk Chopin – Nocturne in C-sharp minor op. posth.

N. Paganini – Caprice no 1 op. 1